

Vilken doktrin vill vi ha?

Undersökning av svenska officerares syn på militär doktrin

av Niklas Folkeryd

Résumé

While military organisations commonly use doctrines to guide decision-making and planning, little is known about how military practitioners think doctrine should be formulated. Drawing on previous research on doctrine developers views, this article investigates Swedish officers' perspective on military doctrine. This is done using Harald Høiback's model on the anatomy of military doctrine focussed on the theory element. The result suggests that the officers primarily consider doctrine as a framework for improvisation, rather than a set of fixed rules. Furthermore, the results indicate that this view is strengthened with increased experience.

DOKTRIN, FRÅN LATINETS *doctrina* (undervisning, lärdom), är en lära eller lärosats avsedd att styra det praktiska handlandet.¹ Doktriner används särskilt i militära organisationer, bland annat för att ensa tankarna och utgöra ett stöd för framtagandet av strategier och planer.² Debatten om doktrinens vara eller icke-vara, och rimligheten i att på ett formellt sätt föreskriva vad som fungerar i krig, har varit lång och bred. Trots detta, eller kanske på grund av detta, saknas en allmän syn på vad doktrin är och hur den kan användas.³ Den svenska försvarsmakten anger syftet med sin militärstrategiska doktrin som att

Den beskriver hur Försvarsmakten ska använda militära maktmedel för att uppnå de säkerhetspolitiska målsättningar som regering och riksdag beslutar samt hur vi med tillgängliga resurser ska försvara Sverige.⁴

Det kan dock tänkas att det inte räcker med att veta det *angivna* syftet; hur budskapen i doktrinen är formulerade skulle även kunna påverka hur de uppfattas av

den militära organisationen som ska förhålla sig till den. Ett svenskt Natointräde medför att Försvarsmaktens doktrin kommer att behöva omformuleras.⁵ Genom att bättre förstå hur man formulerar doktriner som mottas positivt av organisationen, är det rimligt att anta att sannolikheten ökar för att den ska uppfattas som det är tänkt och kunna implementeras effektivt. Peter Thunholm och Anders Palmgren gör antagandet att synen på doktrinens syfte hos företrädarna för den militära organisationen, påverkar vilka krav de ställer på doktrinen och hur den ska bedömas.⁶ Utan kunskap om organisationens ståndpunkt försvåras således dels utvärdering av doktrinen, dels en effektiv doktrinutveckling. Det borde rimligen vara effektivare om det finns en samstämmighet mellan doktrinutvecklarna och företrädarna för den militära organisationen som använder doktrinen.

Denna artikel syftar därför till att undersöka hur svenska officerare förhåller sig till doktrin och den militärteori som doktrinen förmedlar, samt i andra hand att jämföra de-

ras syn med doktrinutvecklares. Detta görs genom att jag inleder med en översikt över vad tidigare forskning säger om vad doktrin är, vad den bör innehålla och kan syfta till, vad som krävs för effektiv implementering samt problematisering av hur doktriner kan utvärderas. Forskningsöversikten leder fram till att konkretisera den forskningslucka undersökningen belyser och utvecklar syftet med artikeln i förhållande till tidigare forskning. Därefter följer artikelns empiriska del, vilken består av en enkätundersökning, och artikeln avrundas med förslag på fortsatt forskning.

Vad är militär doktrin?

Den akademiska debatten om militär doktrin har kretsat kring frågan om doktrin som koncept ska utgå från ett rationalistiskt eller konstruktivistiskt perspektiv. Med andra ord,

Whether doctrine is an outcome of objective factors, for example a response to threats, or an outcome of subjective factors, such as a military culture.⁷

Som ett exempel på det objektiva perspektivet menar till exempel Barry Posen att doktrin är en uppsättning institutionaliserade principer om hur man ska strida.⁸ Detta kan jämföras med Jan Ångström och Jerker Widéns konstruktivistiska perspektiv att doktrin bör ses som en uppsättning trossatser för vad som fungerar i krig, ur vilka den militära professionsidentiteten skapas.⁹

Harald Høiback konstaterar att det inte finns någon allmänt accepterad definition av doktrin, men att ett antal element är återkommande, och han sammanfattar dessa i sin definition:

Institutionalized beliefs about what works in war and military operations.¹⁰

Definitionen är övergripande, vilket säkerligen bidrar till att dragen känns igen från

ovanstående skissartade beskrivning av några olika ståndpunkter och torde således vara giltig, oavsett om man antar ett rationalistiskt eller konstruktivistiskt perspektiv. För att tydligare skilja *doktrin* från den uppsjö av andra styrande dokument som finns inom en försvarsmakt utgår Høiback vidare från Natos definition:

Doctrines are authoritative documents military forces use to guide their actions containing fundamental principles that require judgement in application.¹¹

Detta kan jämföras med svenska försvarsmaktens definition:

Försvarsmaktens doktrin består av militärstrategisk doktrin, doktrin för gemensamma operationer (DGO) samt doktrintillägg för ledning, underrättelse- och säkerhetstjänst, logistik och militärstrategisk kommunikation. Som komplement till Försvarsmaktens doktrin utvecklas tillämpning på taktisk nivå i reglementen och handböcker.¹²

Försvarsmakten gör alltså ingen närmare innehållslig begreppsdefinition, utan talar bara om vilka publikationer man räknar in i doktrinen. Dock framgår det att Försvarsmaktens doktrin är snävare än Høibacks (och Natos) utgångspunkt, som omfattar all text som ska *vägleda agerande* och som *kräver omdöme* i tillämpningen. Utifrån denna definition omfattas således även Försvarsmaktens reglementen på taktisk nivå i det Høiback avser med ”doktrin”. Inom ramen för denna artikel, som i stor utsträckning bygger på Høibacks arbete, används begreppet doktrin i dess mer övergripande betydelse och förstås som institutionaliserade uppfattningar om vad som fungerar i krig, formaliserade av en auktoritet. Efter denna korta beskrivning av vad en doktrin kan anses vara, följer frågan vad en doktrin behöver bestå av.

Vad ska doktriner innehålla?

Høiback menar att doktriner måste förhålla sig till tre element för att vara effektiva: teori, kultur och auktoritet.¹³ Denna syn på doktriners anatomi har framhållits som lämplig på grund av att den bidrar med ”analytisk klarhet” till doktrinstudier.¹⁴ Theorielementets utformning genom historien sammanfattas av Høiback i tre olika ansatser, vilka han benämner doktrinskpticism, doktrinfundamentism¹⁵ respektive doktrinkohorentism, vilket kommer att utvecklas ytterligare längre fram.¹⁶ Kopplat till kultur säger Høiback att doktrinen behöver vara anpassad till användarnas kultur och förstärka deras förväntningar.¹⁷ På detta sätt kan doktrinen bli mer övertygande och även bidra till meningsskapande.¹⁸ Auktoritet utgår i Høibacks modell från förhållandet mellan en militär doktrin och den politiska nivån. Politikens påverkan på doktrinen är såväl direkt som indirekt; genom politisk styrning och genom en medveten eller omedveten bias hos doktrinutvecklarna att vara politikerna till lags.¹⁹ Vid doktrinutveckling behöver det finnas en medvetenhet kring politisk påverkan så att den inte tar över, samtidigt som doktrinen inte helt skiljs från politiska hänsyn.²⁰

Høibacks modell har utgjort grunden för en snarlik treenighet i den teoretiska modell för lyckad implementering av ny doktrin, som har tagits fram av John Nisser. Enligt Nissers modell behöver kulturell överensstämmelse, auktoritet och trovärdighet finnas för att en ny doktrin ska kunna implementeras effektivt. Med kultur menas här att doktrinen behöver stämma överens med organisationens antaganden, idéer, normer och åskådningar avseende omvärlden. Auktoritet innebär att doktrinen är godkänd från hög nivå och att den är tvingande till sin karaktär. Den tredje aspekten, trovärdighet, innebär att koncepten i doktrinen är trovärdiga, antingen ge-

nom att de har visat sig fungera i strid eller för att de verkar rimliga i förhållande till organisationens utveckling.²¹

Den största skillnaden mellan de två modellerna är alltså vad som läggs i begreppet auktoritet. Medan Nisser fokuserar på auktoriteten *inom* den militära professionen, avser Høiback den auktoritet som tillkommer utifrån, något som bland annat undersökts av Deborah Avant som använder strukturella faktorer i civila institutioner som förklaringsfaktor för anpassningsbarhet i förhållande till doktriner.²² De två betydelseerna motsäger dock inte varandra utan har olika fokus, vilket kan förklaras av att modellerna har olika syften. För denna studie räcker det här att konstatera att en doktrin, för att vara effektiv, behöver innehålla någon form av auktoritärt element. De två modellerna tycks däremot vara överens om den kulturella aspekten. Även det Nisser benämner trovärdighet liknar till viss del Høibacks beskrivning av teori. Det vill säga att det som doktrinen föreskriver är rimligt och teoretiskt förankrat. I det följande kommer först kulturbegreppet att utvecklas något och senare kommer theorielementet i doktrin att utvecklas mer utförligt som teoretisk utgångspunkt för den empiriska undersökningen.

Som tidigare påpekats kan uppfattningen om doktriners utformning som en effekt av kulturell påverkan ses som ett uttryck för en konstruktivistisk ansats. Detta är dock inte hela sanningen och forskarvärlden är inte överens om huruvida strategisk kultur ska ses som en *kontext som formar beteende*, eller om den kan studeras individuellt, som en *oberoende variabel som påverkar beteendet*.²³ Studier om den strategiska kulturens påverkan på doktrinutveckling har bland annat visat hur Tysklands särskilda strategiska kultur har bidragit till att landet länge inte haft någon doktrin för gemensamma operationer och att när den väl utvecklats

påverkats av Tysklands strategiska kultur i utformningen.²⁴ Vidare visar en studie av Elizabeth Kier hur den strategiska kulturen påverkat Frankrikes val av doktrin under mellankrigstiden.²⁵ Förutom att dessa få exempel visar på uppslutningen kring uppfattningen att strategisk kultur påverkar staters beteende, synliggörs även hur tidigare forskning fokuserat på kulturen som faktor för utveckling av doktrin, snarare än ur ett användarperspektiv: hur ser kulturen ut som doktrinen behöver anpassas till?

Utöver det som benämns som strategisk kultur, verksam på ett nationellt plan, kan kultur betraktas ur flera andra perspektiv, som till exempel organisationskultur. Organisationskultur kan bland annat sägas bestå av övertygelser och värderingar, som kan skina igenom i bland annat hur doktriner formuleras, och av underliggande grundläggande antaganden; antaganden om till exempel ”the nature of reality and truth”.²⁶ Kulturens vikt framgår ytterligare i Nissers studie om varför den amerikanska AirLand Battle-doktrinen implementerades medan Active Defense-doktrinen inte gjorde det. Studien indikerar att *kulturell överensstämmelse* är den faktor som varit viktigast, näst auktoritet. Det vill säga, det är inte koncepten (teorin) i sig som är avgörande, utan snarare hur väl de stämmer överens med tidigare uppfattningar och hur väl de passar in i den rådande organisationskulturen.²⁷ Så långt innehållet i doktriner, men varför de ens behövs är en annan fråga.

Vad syftar doktriner till?

Høiback anger tre syften för militär doktrin; tre syften som kan ses som idealtyper men knappast existerar i sin renodlade form. Enligt dessa kan doktrin ses som ett verktyg för antingen *ledning*, *förändring* eller *utbildning*. Idealtyperna förhåller sig till modellen

av doktriners anatomi genom att de tre elementen ges olika tonvikt, vilket förklaras av Høiback:

As a tool of command, doctrine says authoritatively what to *do*; as a tool of change, it says authoritatively what to *be*; and, as a tool of education, it says and explains *why* we do what we do and are who we are for the time being.²⁸

Med Sverige som medlem i Nato skulle man kunna argumentera för att en ny svensk doktrin, skriven i linje med Natos, skulle behöva utgöra ett verktyg för förändring, med fokus på auktoritet och kultur. Däremot har Sverige redan innan ansökan varit förhållandevis anpassat till Nato, vilket har visat sig genom en hög grad av tidigare institutionalisering, genom till exempel övningsverksamhet och militärtekniskt samarbete.²⁹ Dessutom pekar Høiback på att Natos doktriner främst syftar till utbildning och standardisering, och inte till förändring.³⁰ Angående doktrin som verktyg för utbildning, med fokus på dess teori- och kulturelement, har det noterats en förändring avseende i vilken utsträckning detta har spelat roll i Sverige. Under de senaste tjugo åren har det gått från att vara ett ovanligt inslag, till att doktriner senare kommit att utgöra en central komponent i utbildningen.³¹

En mer övergripande ansats till syfte tar Posen, som menar att doktriner kan fylla flera funktioner, men att alla funktioner ytterst syftar till att reducera organisatorisk osäkerhet.³² Även Ångström och Widén sluter sig till att doktriner kan ses som syftande till att minska osäkerhet och ge trygghet på slagfältet. De kommer dock till slutsatsen ur en annan utgångspunkt, baserad på att förkasta Høibacks utilitaristiska syften.³³ Detta formar grunden för deras perspektiv på utvärdering av doktriner, ett ämne som

kommer att beröras i nästa avsnitt och som också avslutar denna genomgång av tidigare forskning.

Vad är ”bra” doktrin?

De olika synsätten på vad doktrin är, vad den bör innehålla och vad den syftar till, gör det naturligen svårt att mäta vad som är en bra doktrin. Hur till exempel Nisser ser på ”bra” doktrin kan implicit tolkas som att det är en sådan som mottas positivt av organisationen och implementeras.³⁴ Ångström och Widén menar, som nämnts ovan, att ett rationalistiskt och utilitaristiskt perspektiv, som varande det vanligaste synsättet på doktrin, är otillräckligt som grund för att mäta kvaliteten. De syften som Høiback beskriver kan därför inte användas för att mäta en doktrins kvalitet, då det saknas feedbackmekanism. Det vill säga, hur mäts kvaliteten i doktrinen utan att den har testats i ett verkligt krig; och hur kan man då på förhand veta att det är en bra doktrin för framtida krig?³⁵

Ångström och Widén avslutar sin artikel med att identifiera en forskningslucka kring hur man ska mäta kvaliteten på doktrin och föreslår att man bör närma sig problemet genom att mäta subjektiva uppfattningar om kvalitet.³⁶ Denna identifierade forskningslucka, om hur doktrin ska kunna utvärderas, adresseras av Thunholm och Palmgren som undersöker synen på doktriner hos de som utformar den.³⁷ I sin undersökning utgår de från Høibacks klassificering av tre olika sätt att se på teorielementets roll och möjligheter.³⁸ Motsättningen i att de använder teori som förkastats av Ångström och Widén för att fylla den lucka de identifierat motiveras inte ytterligare. Det kan förvisso tolkas som att de undersöker ett mått på subjektiv uppfattning om kvalitet, även om det inte framgår explicit att det är avsikten.

Forskningslucka

Ångström och Widén menar att forskningen kring doktrin är ringa, eller att den åtminstone inte står i paritet till vikten som militära organisationer lägger vid den.³⁹ Utan att lägga ytterligare värdering i vad som kan anses vara mycket eller lite forskning, kan det konstateras att alltför lite uppmärksamhet har ägnats åt hur användarna av militär doktrin ser på vilken roll den ska fylla, och detta har varit utgångspunkten för denna artikel. Thunholm och Palmgrens uppfattning är att synen på doktriners avsedda effekt rimligen påverkar hur de bör bedömas.⁴⁰ Detta utökas här till antagandet att det inte räcker med att veta hur de som utvecklat den ser på det; frågeställningen behöver även omfatta de som är tänkta att använda doktrinen. Vidare görs antagandet att officerarnas syn på doktriners avsedda effekt utgör en del av den organisationskultur de verkar inom. I detta ses inte någon direkt motsättning i att en sådan undersökning utgår från Høibacks teori, samtidigt som den förhåller sig till Ångström och Widéns syn på doktriners syfte och hur de kan utvärderas. Detta då Ångström och Widéns syn på doktriners syfte kan sägas rymmas inom den beskrivning av kulturell överensstämmelse som gjorts av Høiback och utvecklats av Nisser. Det kan dock härvid vara värt att nämna Jack Snyders reservation kring kultur som varande en kausal nödlösning som tenderar att användas för att förklara sådant man annars inte kan förklara.⁴¹ Ambitionen med denna artikel är dock inte att söka förklaringar. Förhoppningen är snarare att kunna bidra med en liten pusselbit för förståelsen för en avgränsad del av den militära kulturen, i linje med påpekandet att ”opinions amongst officers are likely to reflect underlying beliefs”.⁴²

Genom att vi undersöker hur officerare ser på doktriners roll och syfte är alltså förhoppningen att kunna bidra med kunskap om inställningen till både det teoretiska (explicit) och kulturella (implicit) elementet av doktriners anatomi. Dessa två element torde även vara av störst intresse kopplat till doktriners roll som ett stöd i utbildning av officerare, vilket uppfattats vara en viktig roll för doktriner i Sverige. Resultatet kan även jämföras med en preliminär uppfattning om doktrinutvecklarnas syn; om det tycks vara en stor skillnad i uppfattning mellan utvecklare och användare, skulle det vara en intressant frågeställning för fortsatt forskning om hur doktriner kan implementeras. Utifrån Nissers tidigare anförda slutsats om att det viktigaste för en effektiv doktrinimplementering är hur väl innehållet tilltalar mottagarna, är det huvudsakliga bidraget till forskningsfältet således att söka tillföra ny kunskap för att i förlängningen kunna förstå hur doktriner kan implementeras effektivt. Först ett lite utvecklat resonemang om doktriners teorielement innan vi går vidare till den empiriska undersökningen som utforskar detta,

Hur doktrin förmedlar teori

Som beskrivet ovan menar Høiback att doktrin behöver bestå av teori, kultur och auktoritet. Teorin syftar i det här fallet på hur doktrinen föreskriver vad vi behöver göra, och Høiback menar att det går att dela in synen på teori i tre typer av argument om doktriners roll, styrkor och svagheter: skepticism, fundamentism och koherentism.⁴³ De tre synsätten kan sammanfattas med att skeptiker inte anser att doktriner tjänar något egentligt syfte då det inte går att komma fram till någon relevant teori kring krigföring, medan fundamentister och koherentister båda är positiva till doktriner, men ur olika

utgångspunkter. För fundamentister finns det ”verklig kunskap” som kan användas som grund för militär doktrin, medan koherentister snarare anser att det förvisso går att teoretisera kring militärteori, men att det inte finns några eviga lagar att utgå från.⁴⁴

Doktrinskepticism

De doktrinära skeptikerna menar som sagt att det knappast går att säga något säkert om krig. Den huvudsakliga risken med doktriner, menar skeptikerna, är att de hämmar kreativt tänkande och att doktriner, genom sin föreskrivande karaktär, leder till rigiditet.⁴⁵ Ytterligare argument är att eftersom varje krig är unikt går det inte att reglera i en doktrin hur de ska utkämpas, särskilt som erfarenheterna alltid kommer att vara baserade på tidigare krig.⁴⁶ Vidare finner doktrinskeptikerna argument i krigföringens reflexivitet: att motståndaren, genom att studera vår doktrin, kan anpassa sig till den.⁴⁷

Doktrinfundamentism

Fundamentismens argument kan förstås med start hos vad Høiback benämner som den främste doktrinära fundamentisten, Antoine-Henri Jomini, som menade att militärteoretikers uppgift är att upptäcka återkommande principer för krigföring som sedan kan systematiseras och upphöjas till lag.⁴⁸ Efterföljande fundamentistiska militärteoretiker, menar Høiback, skiljer sig från varandra genom vilka områden de anser att ”de säkra kunskaperna” kan hämtas från: militärhistoricism, operationsanalys, spelteori respektive axiomatisk fundamentism.⁴⁹

Det vanligast förekommande sättet att argumentera för doktrinära principer och deras legitimitet är att utgå från militärhistoricism, där studier av tidigare krig utgör basen för logiska slutledningar om vad som fungerar och inte.⁵⁰ Som alternativt sätt att

härleda sann kunskap har operationsanalys vuxit fram under nittonhundratalet; en uppsättning metoder som alla utgår från matematiska modeller för att stödja militär planering, och som enligt förespråkarna är nödvändigt för att beslut inte endast ska baseras på känsla och intuition.⁵¹ Nära förknippat, men deduktivt snarare än induktivt, är spelteori som utgår från två eller fler parter (spelare), vars olika möjliga strategiska val kan kvantifieras och beräknas.⁵² Den fjärde kategorin av doktrinfundamentism, axiomatisk fundamentism, utgörs av en samling teoretiker vars utgångspunkt är påståenden som måste accepteras, men som inte kan bevisas. I denna underkategori ryms bland annat religiösa och ideologiska utgångspunkter för militärteori.⁵³

Doktrinkoherentism

Om fundamentismens förgrundsgestalt kan sägas vara Jomini, är det Carl von Clausewitz som står som fadersfigur för koherentismen.⁵⁴ Doktrinkoherentisternas inställning kan sammanfattas med Clausewitz ofta citerade argument att

Teorin skall fostra den blivande fältherrens intellekt eller snarare vara honom till hjälp vid hans självfostran. Den skall därmed inte följa honom på slagfältet.⁵⁵

Det vill säga, det är möjligt att formulera teorier om vad som fungerar och inte i krig men de är inte för evigt gällande. Teorin syftar snarare till att utgöra en utgångspunkt för kreativitet och improvisation, samtidigt som en välgrundad doktrin säkerställer att kreativiteten håller sig inom någon form av rimlig ram.⁵⁶

Till skillnad från fundamentisterna ser alltså koherentisterna inte att teorierna ska ligga till grund för doktrinen är oföränderliga; existerande som en oberoende

spegling av verkligheten. Snarare ser man att teorielementet är mer av en konstruktion som kan förändras med tiden, men att styrkan kommer ur att man väljer att förhålla sig till teorin.⁵⁷ Doktrinen blir då till ett ”effekthöjande samordningsverktyg”, för att använda Thunholm och Palmgrens formulering.⁵⁸

Vad tycker officerare?

I sin beskrivning av de tre förhållningssätten till doktrin går Høiback igenom argument som förts fram genom historien av olika förespråkare för respektive ”skola”, och som på så vis kan sägas vara förknippade med respektive ståndpunkt. Detta har utgjort grunden för datainsamlingen för denna artikel: en enkätundersökning som mäter inställningen till teorielementet i militära doktriner. Enkäten bygger i stor utsträckning på Thunholm och Palmgrens tidigare studie där de tagit fram en uppsättning påståenden, formulerade efter de argument som Høiback sammanfattat.⁵⁹ Påståenden (argument) i linje med respektive förhållningssätt till doktrinen teorielement formar således tre skalor: doktrinskepticismskalan, doktrinfundamentismskalan respektive doktrinkoherentismskalan. Genom att undersöka i vilken utsträckning man håller med om dessa argument kan slutsatser dras om vilken attityd som är dominant. Ett stort medhåll med argument kopplat till en attityd tolkas som att ens inställning går i den riktningen, och tvärtom tolkas ett avståndstagande från argument som att man inte har aktuell inställning till doktrin. De tre attityderna till doktrin är inte ömsesidigt uteslutande och det är med andra ord möjligt att hålla med om eller ta avstånd från argument kopplat till alla tre attityder samtidigt. Genom att flera påståenden kopplas till respektive attityd kan dock tendenser uppfattas, som att

man till exempel är mer koherentistisk än fundamentalistisk.

Thunholm och Palmgrens ursprungliga enkätundersökning kompletterades något för det nya sammanhang i vilket den användes. Påståendena översattes till svenska och ett påstående ströks på grund av att det inte bedömdes som relevant i en svensk kontext, samtidigt som ett annat påstående förtydligades något.⁶⁰ För att man skulle kunna undersöka eventuella skillnader i svar inleddes enkäten med ett antal bakgrundsfrågor rörande kön, ålder, grad, tjänstgöringstid, huvudsaklig organisatorisk bakgrund och militär utbildningsbakgrund. Vidare ställdes en fråga med tre påståenden kring hur bekant respondenten anser sig vara med Försvarsmaktens doktrin samt om man anser att Försvarsmaktens doktrin är användbar i yrkesutövningen respektive i utbildningen.

Som framgått gäller intresset i undersökningen inställningen hos svenska officerare. På grund av svårigheterna med att generera och kommunicera med ett slumpmässigt urval av Försvarsmaktens anställda, behövde dock en annan väg sökas för att utse respondenterna. Det torde krävas viss erfarenhet som officer och arbetstagare i Försvarsmakten för att ha någon relevant uppfattning om vad doktrin är och hur den möjligtvis skulle kunna tillämpas. Dessutom anges åtminstone den sekundära målgruppen för Försvarsmaktens doktrin som ”officerare under utbildning mot tjänstgöring på operativ eller taktisk nivå”.⁶¹ Med anledning av detta bestämdes urvalet till svenska deltagare i Högre officersprogrammet på Försvarshögskolan vid aktuellt undersökningstillfälle, hösten 2023. En jämförelse med Försvarsmaktens personalstatistik visade att respondenterna var förhållandevis representativt spridda utifrån kön, ålder och organisatorisk bakgrund, dock med en viss övervikt mot marinen och armén på bekost-

nad av flygvapnet. En webbenkät skickades ut till deltagarna per e-post och när datainsamlingen efter knappt tre veckor avslutades hade 66 procent svar erhållits av de 285 utskickade enkäterna (N=189). De inkomna svaren var förhållandevis jämnt fördelade mellan de olika respondentgrupperna, vilket indikerar att det externa bortfallet är slumpmässigt och således inte torde påverka representativiteten negativt.

Instämmande med påståendena angavs på skalan ”håller inte alls med” (1) till ”håller helt med” (6), med tilläggsalternativen ”vet ej” och ”det beror på”. Påståendena för respektive skala slogs ihop till tre nya variabler genom medelvärdesberäkning vilket medför att resultaten redovisas med decimaler. Dessa tolkas som: <2,50 = ”håller inte med”; 2,51–4,50 = ”tveksamt”; >4,51 = ”håller med”. Andelen svar som inte var på skalan 1–6 samt uteblivna svar i respektive skalas påståenden redovisas som bortfall. För att presentera och analysera resultatet förbereddes data först för analys och därefter togs central- och spridningsmått fram för respektive påstående var för sig, samt sammanvägt för de tre skalorna. Vidare gjordes ett antal statistiska test för att söka statistiskt signifikanta samband och skillnader mellan bakgrundsfrågor och olika medhåll. I det följande redovisas resultaten parallellt med att använda metoder och analyser beskrivs.

Officerares inställning till militär doktrin

Utifrån de tre skalorna som mäter inställningen till militärteorin i doktriner visade det sig att respondenterna sammantaget instämmer mest med doktrinkoherentismskalan och alltså i störst utsträckning anser att doktrinen ska vara ett stöd för självständigt handlande (se *Tabell 1*).

Tabell 1. Sammanslaget resultat för instämmande med de tre skalorna.

	Medel	SD	Min	Max	Bortfall
Doktrinskepticismskalan	3,72	0,73	1,98	5,78	8,9 %
Doktrinfundamentismskalan	4,02	0,65	1,86	5,86	9,2 %
Doktrinkoherentismskalan	4,79	0,62	3,00	6,00	7,0 %

Tabell 2. Instämmande med påståendena på doktrinskepticismskalan.

	M / SD
1 Doktrin tenderar att utvecklas till dogm (trossatser) och istället för att göra dig agil gör den dig förutsägbar och oflexibel. Indoktrinering riskerar att äventyra din flexibilitet och pragmatism.	3,32 / 1,25
2 Samtida krig/väpnade konflikter har så olika karaktär att det blir väldigt svårt att reglera i en doktrin hur de ska utkämpas.	3,40 / 1,38
3 Det är troligt att vilken doktrin som helst åtminstone delvis kommer att vara otillräcklig och vilseledande eftersom den till sin natur är baserad på erfarenheter från tidigare krig.	3,87 / 1,33
4 För att motverka att doktrinen blir för begränsande borde den bara berätta hur man ska tänka, inte hur man ska göra.	4,53 / 1,31
5 Militärteori är relativt underutvecklad jämfört med till exempel medicin. Det finns sällan mer än personliga erfarenheter att förlita sig på och det är otillräckligt att utveckla en doktrin utifrån dessa.	3,12 / 1,25
6 Militärteori är en samhällsvetenskap med en stor grad av reflexivitet inblandad. Om en lag eller teori om krigföring "upptäcks" kan motståndaren anpassa sig eller motverka den.	4,08 / 1,26
7 Det finns inga vetenskapliga "lagar" eller generella "principer" som styr strategi eller krigföring.	3,60 / 1,46
8 Krigföring är en mycket komplex företeelse och avgörs i stor utsträckning av slumpen och opportunistiskt, inte av vetenskapliga lagar.	3,88 / 1,24
9 Initiativ, viljestyrka och pragmatism är viktigare för en befälhavare än kunskap om militärteori och utbildning.	3,66 / 1,15

Tabell 3. Instämmande med påståendena på doktrinfundamentismskalan.

	M / SD
10 Det finns principer och vetenskapliga lagar kring strategi och krigföring som kan upptäckas med hjälp av vetenskaplig metod i vetenskapliga studier.	4,01 / 1,07
11 Teorier om strategi och krigföring som har framkommit ur vetenskapliga studier kan utvecklas till hypoteser som kan testas genom att analysera tidigare slag och krig.	4,36 / 1,14
12 Slumpen och friktioner förekommer i krig men påverkar ofta båda parter lika och strid är därför lika deterministiskt som all annan mänsklig aktivitet.	3,44 / 1,39
13 Särskilt på lägre (taktisk) nivå är det möjligt att hitta principer om hur man bäst strider.	4,39 / 1,08
14 Det är möjligt att identifiera generella principer om krigföring genom noggrann (vetenskaplig) analys av (militär-) historia.	4,16 / 1,10
15 Spelteori syftar till att med hjälp av matematiska modeller beskriva strategiska interaktioner mellan rationella beslutstagare. Analys baserat på spelteori är användbart för att bättre förstå strategiskt beteende.	4,06 / 1,08
16 I grunden kan strid förstås som en duell mellan två slagskämpar, och generella principer om strid kan härledas genom att analysera en sådan duell.	3,70 / 1,17

Vidare tyder resultatet på att officerarna i undersökningen är mer doktrinfundamentister än doktrinskeptiker, även om skillnaden mellan dessa två skalor är liten. Detta innebär att de två skalor som förknippas med ett positivt förhållningssätt till doktriner fått mer medhåll än skepticismen. För att åskådliggöra vad som ligger bakom skalornas medelvärden redovisas i det följande även resultatet för respektive påstående i de tre skalorna.

Liksom för skalan i stort var respondenterna i huvudsak tveksamma till de enskilda påståendena om *doktrinskepticism* (Tabell 2). Påstående 4, om att doktrinen ska berätta hur man ska tänka, inte hur man ska göra, sticker ut med högre grad av instämmande, och detta var det enda påståendet som respondenterna höll med om, om än med knapp marginal. Minst instämmande för samtliga påståenden i undersökningen är att militärteori är relativt underutveck-

lad och att det inte finns mer än personliga erfarenheter att bygga den på (påstående 5).

Även om respondenterna är tveksamma till alla påståenden på *doktrinfundamentismskalan* (Tabell 3), kan ett lägre instämmande noteras för påstående 12, att slumpen påverkar båda parter i strid lika, samtidigt som spridningen här är störst. Ett par respondenter antydde att man anser att effekten av slumpen och friktioner kan kompenseras, detta genom att i fritextsvar citera Ingemar Stenmark: ”Jag vet inget om tur. Bara att ju mer jag tränar desto mer tur har jag.” En viss övervikt noteras vidare för påstående 13, att principer för hur man strider särskilt går att finna för lägre (taktisk) nivå; sammantaget är man dock fortfarande tveksam till detta.

Utöver att instämmandegraden är högre för påståendena på *doktrinkoherentismskalan* (Tabell 4) än övriga är även spridningen generellt lägre; det vill säga samma möns-

Tabell 4. Instämmande med påståendena på *doktrinkoherentismskalan*.

	M / SD
17 Även om det inte finns några objektiva principer eller vetenskapliga lagar som styr strategi och krigföring ska vi inte lita blint på intuition och opportunism. Vi kan fortfarande enas om en strategi eller om principer för hur vi ska strida och denna överenskommelse kommer att reducera effekten av krigets osäkerheter och friktioner.	4,62 / 0,97
18 Det huvudsakliga syftet för doktrin på lägre (taktisk) nivå är att skapa en samsyn kring koncept, terminologi och tillvägagångssätt för att reducera osäkerhet och friktion.	4,83 / 0,98
19 Militärteori är inte tillräckligt sammanhängande för att skapa en enad förståelse för vad som utgör en bra strategi eller hur vi ska strida, men vi kommer ändå att behöva fatta beslut om strategi och hur militära operationer ska utföras. Doktrinen är nödvändig för att välja vilken strategi och vilka principer vi ska följa.	4,36 / 1,07
20 En välkänd och välimplementerad doktrin är en bra utgångspunkt för improvisation.	4,84 / 1,08
21 Processen att utveckla doktrin kan i sig hjälpa oss att forma definitioner och koncept.	4,93 / 0,82
22 Att ha en enande doktrin är särskilt viktigt för koalitioner.	4,88 / 0,92
23 En doktrin kan stimulera såväl intern som extern debatt och på så vis bidra till teoriutvecklingen.	4,97 / 0,92
24 Doktrin på lägre (taktisk) nivå kan vara ett bra redskap för att etablera användbara erfarenhetsbaserade tumregler och gemensamma tillvägagångssätt som minskar friktioner utan att göra oss oflexibla.	4,51 / 1,09
25 En tydligt formulerad doktrin är ett bra redskap för träning av officerare och förband.	4,66 / 1,06
26 Fördelarna med att ha en doktrin är större än de potentiella nackdelarna.	5,26 / 0,88

ter som på skalenivå. Det enda doktrinkoherentismpåståendet som inte fått ett sammantaget instämmande är det om att doktrinen är nödvändig för att välja strategi (19), där respondenterna sammantaget ställer sig tveksamma, dock med en förhållandevis hög spridning. Absolut högst instämmande i undersökningen ges för påstående 26, att det är bättre att ha en doktrin än att stå utan, och här är även enigheten bland de största.

Høiback lyfter fram att doktriner även kan fylla en roll som utgångspunkt för akademisk debatt, vilket kan ses som särskilt viktigt för nationer vars strategiska kultur inte ser särskilt allvarligt på doktrin.⁶² Den beskrivningen skulle kunna anses passa väl för Sverige, vars förhållandevis korta tradition av formell doktrin gjort att vi inte riktigt fäster sådan vikt vid den, som kanske hade varit nödvändigt.⁶³ Att respondenterna visade ett stort stöd för påståendena om att det finns fördelar med själva doktrinutvecklingsprocessen (påstående 21) och att doktrinen kan fylla en roll som internt och externt debattstimuli (påstående 23), stöder således tidigare forskning.

Homogen grupp

Så långt resultatet för hela den undersökta gruppen officerare; i det följande redovisas resultat som rör huruvida inställningen till doktriner varierar inom den undersökta gruppen.⁶⁴ Eftersom tidigare forskning visat på betydelsen av en organisationskultur för divergerande uppfattningar och att kulturen kan variera även inom en organisation fanns en förväntan om att undersökningen skulle kunna blottlägga skillnader på doktrinsynen inom Försvarsmakten, beroende på organisatorisk tillhörighet. Organisatorisk bakgrund förstås här som vilken försvarsgren eller stridskraft man huvudsakligen tjänstgjort inom och skillnaderna beroende

på detta undersöktes genom variansanalys (envägs ANOVA). Resultatet visade endast på mindre statistiskt signifikanta skillnader mellan de olika grupperna, och detta inte på skalenivå utan för två påståenden på koherentskalan.⁶⁵ De identifierade skillnaderna beroende på organisatorisk bakgrund visade sig alltså vara såväl få som förhållandevis ointressanta.⁶⁶ Även skillnader beroende på vilken grundläggande officersutbildning man genomgått undersöktes genom variansanalys och medan skillnaderna förvisso befanns vara fler, var de fortfarande inte på skalenivå och samtliga skillnader var också förhållandevis små (medelvärde för instämmande $\pm 0,5$).⁶⁷

Tidigare erfarenhet av Försvarsmaktens doktrin

Desto fler statistiskt signifikanta resultat identifierades i samband beroende på olika erfarenhet av Försvarsmaktens doktrin. Detta undersöktes genom korrelationsanalys,⁶⁸ men före resultatet av detta kommer först instämmandet med de tre erfarenhetspåståendena att redovisas, då även de i sig tillför viss förståelse för officerarnas inställning till doktrin. Instämmandegraden har för de tre erfarenhetspåståendena avgetts på en femgradig skala mellan ”stämmer inte alls” (1) och ”stämmer helt” (5). Resultatet i form av medelvärde och spridning redovisas i *Tabell 5*.

Som synes är deltagarna sammantaget någorlunda bekanta med innehållet i Försvarsmaktens doktrin, samtidigt som ingen var helt obekant med innehållet. Vidare upplever officerarna snarare att doktrinen har varit till stöd i utbildning än i arbetet. Denna varierande erfarenhet av Försvarsmaktens doktrin visade sig även påverka officerarnas inställning till doktrin i allmänhet genom att statistiskt signifikanta korrelationer identifierades

rades mellan alla tre erfarenhetspåståenden och doktrinkoherentismsskalan (se *Tabell 6*).

Resultatet visar på att ju mer erfarenhet en individ anser sig ha av Försvarsmaktens doktrin, desto mer instämmer vederbörande med koherentismsskalan. Vidare identifierades ett positivt samband mellan tidigare erfarenhet av Försvarsmaktens doktrin och alla utom två påståenden i koherentismsskalan.

Skeptiska officerare

Det identifierades även samband mellan erfarenhet av Försvarsmaktens doktrin och

påståenden på doktrinskepticismsskalan, och då både positiva och negativa (se *Tabell 7*).

Som synes tycks skepticismen gentemot doktriner avta något om man upplever att man haft nytta av Försvarsmaktens doktrin i utbildningen. Visserligen är det på marginalen genom påverkan på två påståenden, nämligen att indoktrinering riskerar att äventyra flexibiliteten (påstående 1) och att samtida krig har så skiftande karaktär att de inte kan regleras i doktrin (påstående 2). Detta skulle kunna antyda att man genom utbildning dels lär sig mer om doktrinen och dess innehåll, dels hur den kan tillämpas och

Tabell 5. Resultat för erfarenhetspåståenden.

	Medel	SD	Spridning
1 Jag är bekant med innehållet i Försvarsmaktens doktrin.	3,80	0,83	2–5
2 Försvarsmaktens doktrin har varit ett stöd i mitt arbete.	2,90	0,94	1–5
3 Försvarsmaktens doktrin har varit ett stöd i min utbildning	3,48	1,05	1–5

Tabell 6. Statistiskt signifikanta korrelationer mellan erfarenhet av Försvarsmaktens doktrin och doktrinkoherentismsskalan samt påståenden på doktrinkoherentismsskalan. (Pearsons r redovisas för doktrinkoherentismsskalan samt påstående 17, 21, 25. För resterande fem påståenden redovisas Spearmans ρ .)

	Koherentismsskalan	Påståendenummer							
		17	18	19	20	21	23	25	26
Bekant med innehåll	0,144*						0,205**		0,148*
Stöd i arbete	0,225**	0,193**	0,160*	0,159*	0,158*	0,176*	0,171*		0,196**
Stöd i utbildning	0,278**	0,172*	0,206**	0,185*	0,312**	0,256**	0,234**	0,213**	0,236**

* $p < 0,05$

** $p < 0,001$

Tabell 7. Statistiskt signifikanta korrelationer mellan erfarenhet av Försvarsmaktens doktrin och påståenden på doktrinskepticismsskalan. (Pearsons r redovisas för samtliga fyra påståenden.)

	Påståendenummer			
	1	2	6	7
Bekant med innehåll				0,150*
Stöd i arbete			0,153*	0,157*
Stöd i utbildning	-0,154*	-0,217**		

* $p < 0,05$

** $p < 0,001$

användas. Med andra ord, att skepticismen mot doktriner bygger på förutfattade meningar och att dessa åtminstone till del kan upphävas genom utbildning och erfarenhet.

Samtidigt ska det understrykas att två andra påståenden på doktrinskepticismskalan får *ökat* medhåll hos respondenter som anser sig ha mer erfarenhet av Försvarsmaktens doktrin. Att vara bekant med innehållet i Försvarsmaktens doktrin har ett positivt samband med instämmande med påstående 7, att det inte finns generella principer som styr strategi eller krigföring. Detta påstående, liksom påstående 6, att militärteori har ett stort inslag av reflexivitet, får även högre instämmande av de som i högre utsträckning anser att Försvarsmaktens doktrin har varit ett stöd i arbetet. Återigen, det är små förändringar som upptäckts, men vad gäller åtminstone det tidigare påståendet så är det något som ur ett skeptiskt perspektiv främst talar emot doktrinfundamentism. Som redan visats förefaller såväl officerare som Försvarsmaktens doktrin vara mer koherentistiskt lagda än fundamentistiskt. Om man då är förtrogen med Försvarsmaktens doktrin finns det viss logik i att man blir lite mer avogt inställd till fundamentistiska påståenden. Å andra sidan syns inga signifikanta samband mellan erfarenhet av Försvarsmaktens doktrin och påståenden på doktrinfundamentismskalan, vilket motsäger detta resonemang.

Indoktrinering?

Undersökningen kompletterades med ytterligare några tester för att undersöka variationer beroende på ålder och tjänstgöringstid samt skillnader mellan kön.⁶⁹ Därvid identifierades positiva samband mellan koherentismskalan (och enskilda påståenden i den skalan) och såväl tjänstgöringstid som ålder.⁷⁰ Däremot identifierades inga statistiskt

signifikanta skillnader i doktrinställning beroende på kön.

Den enda undersökta faktorn som haft påverkan på skalenivå är alltså att mer erfarenhet av Försvarsmaktens doktrin tenderar att öka instämmandet med doktrinkoherentismskalan, medan övriga statistiskt signifikanta fynd har varit i förhållande till enskilda påståenden. Det kan vidare konstateras att liksom att doktrinkoherentismskalan är den enda skala där påverkan kunnat påvisas, är det även i den skalan som flest enskilda påståenden påverkats av bakgrundsfaktorerna. Att mer erfarenhet av Försvarsmaktens doktrin tycks leda till ökat instämmande med flera av påståendena på doktrinkoherentismskalan kan jämföras med fynden för officersutbildning som visar att de som genomgått tidigare utbildningssystem instämmer mer med vissa av doktrinkoherentismpåståendena, vilket även visats för högre ålder och längre tjänstgöringstid. Generellt är de som genomgått tidigare utbildningssystem även äldre och har naturligen längre tjänstgöringstid. Samtidigt är det även rimligt att anta att de har hunnit tillskansa sig mer erfarenhet av Försvarsmaktens doktrin. Det vill säga, sammantaget är det fyra faktorer som spelar in och som ökar instämmandet med koherentismskalan och dess påståenden, men det går inte att säga hur de förhåller sig till varandra. Det skulle dock kunna ses som en effekt av indoktrinering, innebärandes att ju mer man tar till sig av Försvarsmaktens doktrin, desto mer tycks man tro på budskapen och den syn på militärteori som direkt och indirekt förmedlas.

Doktrin användares syn kontra doktrinutvecklare

I sin studie där Thunholm och Palmgren undersöker vilken syn doktrinutvecklare i Storbritannien och USA har på doktrinens

roll och syfte, kommer de fram till att doktriner främst ses som ”effekthöjande samordningsverktyg i den militära organisationen då de reducerar osäkerhet och inverkan av friktioner”.⁷¹ Med anledning av undersökningens begränsade omfattning rekommenderar de försiktighet i generaliseringen av resultatet till andra länder, samtidigt som de ”*misstänker* att resultaten rätt väl speglar synen på doktriners roll, fördelar och risker i ett större västerländskt officerskollektiv” (min kursivering).⁷² Såväl resultatet som deras resonemang om generaliserbarhet förefaller stämma överens med det angivna syftet i Försvarmaktens doktrin, som tyder på att den är skriven med ett liknande syfte:

Den [Försvarmaktens militärstrategiska doktrin] ska inte förstås som en rigid ram utan som en stadig plattform för initiativ och pragmatiskt handlande som förklarar hur vi ska tänka snarare än vad.⁷³

Det går alltså inte, baserat på tidigare forskning, att säga hur *svenska* doktrinutvecklare ser på doktrinens roll men det verkar som att de liknar sina amerikanska och brittiska kollegor.

Jämfört med det resultatet kan det konstateras att officerarna i föreliggande undersökning sammantaget instämmer mer med doktrinskepticismskalan (US=2,74; UK=3,08; denna undersökning M=3,72). Dessutom är instämmandegraden med doktrinkoherentskalan hos de tillfrågade officerarna mindre än vad som påvisades i Thunholm och Palmgrens studie (US=5,40; UK=5,50; denna undersökning M=4,79).⁷⁴ Utgående från Ångström och Widéns argument om att doktrin ska förstås som ”en religiös text” som ger en militär organisation ”ontologisk säkerhet”.⁷⁵ Vad innebär det då om doktrin användarna är mer skeptiska till doktriner än doktrinutvecklarna och själva doktrinens syfte? En konsekvens skulle kunna vara att

en doktrin som inte svarar mot det upplevda behovet, som en delmängd av organisationskulturen, har mindre utsikt att ”slå igenom” och implementeras på ett tillfredsställande sätt.⁷⁶ Den ”ontologiska säkerheten” syftar till den trygghet en doktrin kan antas ge om den uppfattas motsvara en sanning att hålla fast vid under de svåra påfrestningar som ett krig innebär.⁷⁷ Om en doktrin således inte motsvarar det upplevda behovet fallerar även dess potentiella trygghet. Svenska officerare kan dock fortfarande inte sägas vara doktrinskeptiker. Skillnaden mot doktrinutvecklare är även logiskt sammanhängande såtillvida att det vore märkligt om någon som är skeptisk till doktriner söker sig till ett arbete med att utveckla den. Däremot väcks samma fråga som berörts tidigare: om risken med indoktrinering och en ökad tro på doktrinens innehåll i takt med att man bekantar sig med den.

Slutsatser

Syftet med denna artikel har varit att bidra med kunskap om officerarnas förhållningssätt till främst det teoretiska elementet av doktriners anatomi. Vidare syftade studien i andra hand till att jämföra resultatet med doktrinutvecklarens syn på doktrin. Resultatet visar att officerarna i undersökningen i störst utsträckning instämmer med skalan som mäter doktrinkoherensitet, doktrinen som ett effekthöjande samordningsverktyg, och att de skiljer sig från de som utvecklar doktrin genom att vara något mer skeptiska till doktriner. Den undersökta gruppen är förhållandevis homogen i sin inställning till doktrin. Detta syns genom att identifierade signifikanta skillnader och samband mellan bakgrundsfaktorer och doktrininställning är svaga, om än många. Skillnader och samband är dessutom i huvudsak identifierade i förhållande till enskilda påståenden,

medan inställningen på skalenivå uppvisar små skillnader med hänsyn till undersökta bakgrundsfaktorer. Detta tyder på att det antingen är andra, ej undersökta faktorer som påverkar mer, eller att det inte finns särskilt stora inbördes skillnader. Däremot förefaller det vara så att officerarna i takt med ökad erfarenhet tenderar att instämna ytterligare med det doktrinkoherentistiska perspektivet. För att avrunda denna artikel följer nu några resonemang om studiens styrkor och svagheter samt dess generaliserbarhet, innan förslag på fortsatt forskning ges.

En hög begreppsvaliditet har vi främst säkrat genom att återanvända operationaliseringen som gjorts av Thunholm och Palmgren. Begreppsvaliditeten kan även generellt sägas vara mindre problematisk när de operationaliserade indikatorerna ligger nära den teoretiska definitionen. Att enkäten har mätt instämmande med argument hämtade direkt från teorin torde således ses som en styrka. Påståendena i enkäten har dock av vissa kunnat upplevas som långa och krångliga, vilket framkommit ur ett fåtal fritextkommentar. Detta skulle kunna påverka undersökningens reliabilitet negativt genom internt bortfall eller felaktiga svar på grund av missförstånd. Däremot är det endast ett fåtal individer ($n=10$) som svarat "vet ej" på fler än fyra frågor. Dessutom kan det även ses som en styrka att alternativet "vet ej" och "det beror på" funnits, då det innebär att respondenterna inte avtvingats ett svar i de fall de känt sig osäkra på formuleringen. Att så är fallet styrks av ett mycket lågt svarsbortfall genom uteblivet svar för påståendena om inställning till doktrin. Sammantaget bedöms resultatvaliditeten för den genomförda studien vara tillrädsställande, om än med vissa svagheter som indikerats ovan. Dessa svagheter uppfattas dock inte i någon större utsträckning påverka studiens slutsatser.

Eftersom ett obundet slumpmässigt urval inte använts för att utse respondenter till enkäten behöver försiktighet iaktas vid generalisering av resultatet till den bredare gruppen av svenska officerare. Urvalets överensstämmande med den totala populationen av kontinuerligt tjänstgörande officerare i Försvarmakten samt att studiens bortfall tycks vara slumpmässigt, innebär dock att det kan argumenteras för att resultatet av undersökningen åtminstone går att generalisera till alla kontinuerligt tjänstgörande officerare på motsvarande nivå. Generaliserbarheten till övriga officerare på samma nivå ökar ytterligare, då de statistiskt signifikanta mönster som identifierats är svaga. Däremot tyder studiens resultat på att förändringar sker i takt med ökad erfarenhet och ålder och det är därför rimligt att anta att officerare med högre grad och tjänsteålder skiljer sig mer i förhållande till det undersökta urvalet än de skillnader som kunnat påvisas inom urvalet.

Ämnet militär doktrin och dess innehåll är angelägna frågor vilket inte minst visat sig genom fritextsvaren som inkommit i enkätundersökningen; kommentarer som i vissa fall tyder på att respondenter blivit direkt provocerade av vad de anser vara påståendena som står i stark kontrast mot vad de tror på. Utöver att blottlägga detta utomvetenskapliga intresse för ämnet bidrar undersökningen även till det inomvetenskapliga forskningsfältet. Att en doktrin formuleras på ett sätt som motsvarar organisationens upplevda behov och kan implementeras effektivt torde vara viktigt oavsett vilken nivå doktrinen skrivs för och oavsett om det sker i en nationell kontext eller inom ramen för Natos gemensamma doktrinutveckling. Med kunskap om hur användare av militär doktrin förhåller sig till teorin som förmedlas i den kan framtida doktrinutvecklare tydligare formulera doktriner som kan implementeras effektivt. För detta krävs dock ytterliga-

re forskning om mekanismerna kring doktrinimplementering och vilken innebörd som uppfattningen hos användarna faktiskt har.

Denna studie bidrar här med en utgångspunkt för framtida forskning då det såvitt känt är första gången användarnas syn på militär doktrin undersökts. För att man ska ytterligare öka kunskapen kring detta borde framtida studier primärt inriktas mot att komplettera undersökningen till att omfatta en större spridning i grad; inte minst uppåt, där mer erfarenhet av Försvarsmaktens doktrin sannolikt finns, vilket visat sig ha signifikant påverkan på doktrinställning. Denna population torde även vara av större relevans då de motsvarar den primära mål-

gruppen för Försvarsmaktens doktrin: officerare på militärstrategisk nivå.⁷⁸

Genom att göra en mer djupgående datainsamling än vad enkätformens ytliga frågeställningar medger, vore det vidare intressant att undersöka i vilken utsträckning man verkligen tror på doktrinerna och dess innehåll. På så vis skulle även frågeställningar kring i vilken utsträckning man påverkas av innehållet i fastställda doktriner kunna utforskas; som en växelverkan mellan organisationskulturen som doktrinen behöver tilltala och hur doktrinen i sin tur påverkar densamma.

Författaren är major och tjänstgör i Försvarsmaktens högkvarter.

Noter

1. "Doktrin", *Nationalencyklopedin*, <https://ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/doktrin>, (2023-09-21).
2. Jackson, Aaron: *The Roots of Military Doctrine: Change and Continuity in Understanding the Practice of Warfare*, Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth 2013, s 7.
3. Høiback, Harald: *Understanding Military Doctrine: a multidisciplinary approach*, Routledge, Abingdon 2013, s 2.
4. *Militärstrategisk doktrin (MSD 22)*, Försvarsmakten, Stockholm 2022, s 10.
5. Ibid, s 11.
6. Thunholm, Peter och Palmgren, Anders: "Doktrinutvecklares syn på doktriners roll och syfte", *KKrVAHT*, nr 2 2018, s 15-16.
7. Petersson, Magnus; Slensvik, Thomas och Ydstebø, Palle: "Introduction", *Journal of Strategic Studies*, vol 39, nr 2 2016, s 179.
8. Posen, Barry: "Foreword: Military doctrine and the management of uncertainty", *Journal of Strategic Studies*, vol 39, nr 2 2016, s 159.
9. Angstrom, Jan och Widen, Jerker: "Religion or reason? exploring alternative ways to measure the quality of doctrine", *Journal of Strategic Studies*, vol 39, nr 2 2016, s 205-206.
10. Op cit, Høiback, Harald, se not 3, s 1.
11. Ibid, s 22.
12. Op cit, *Militärstrategisk doktrin (MSD 22)*, se not 4, s 10.
13. Op cit, Høiback, Harald, se not 3, s 57.
14. Op cit, Petersson, Magnus; Slensvik, Thomas och Ydstebø, Palle, se not 7, s 175-176.
15. Det förekommer att det Høiback på engelska kallar "foundationalism" i svensk text benämns fundamentalism, vilket dock får ses som en felöversättning.
16. Op cit, Høiback, Harald, se not 3, s 63.
17. Høiback, Harald: "The Anatomy of Doctrine and Ways to Keep It Fit", *Journal of Strategic Studies*, vol 39, nr 2 2016, s 189.
18. Op cit, Høiback, Harald, se not 3, s 128.
19. Ibid, s 129.
20. Ibid, s 143.
21. Nisser, John: "Implementing military doctrine: A theoretical model", *Comparative strategy*, vol 40, nr 3 2021, s 305-314.
22. Avant, Deborah: "The Institutional Sources of Military Doctrine: Hegemons in Peripheral Wars", *International studies quarterly*, vol 37, nr 4 1993, s 409-430.
23. Se bl a: Johnston, Alastair: "Thinking about Strategic Culture", *International security*, vol 19, nr 4 1995, s 32-64; Gray, Colin: "Strategic

- culture as context: the first generation of theory strikes back”, *Review of international studies*, vol 25, nr 1 1999, s 49-69; Johnston, Alastair: ”Strategic cultures revisited: reply to Colin Gray”, *Review of international studies*, vol 25, nr 3 1999, s 519-523.
24. Zapfe, Martin: ”Strategic Culture Shaping Allied Integration: The Bundeswehr and Joint Operational Doctrine”, *Journal of Strategic Studies*, vol 39, nr 2 2016, s 246-260.
 25. Kier, Elizabeth: ”Culture and Military Doctrine: France between the Wars”, *International Security*, vol 19, nr 4 1995, s 65-93.
 26. Wong, Leonard och Gerras, Stephen: ”Culture and Military Organizations” i Mansoor, Peter R och Murray, Williamson (red): *The Culture of Military Organizations*, Cambridge University Press, Cambridge 2019, s 19-20.
 27. Nisser, John: ”Conceptualizing doctrinal rejection: a comparison between Active Defense and Airland Battle”, *Defence Studies*, nr 2 2023, s 285.
 28. Op cit, Høiback, Harald, se not 3, s 157.
 29. Elgin, Katherine Kjellström och Lanoszka, Alexander: ”Sweden, Finland, and the Meaning of Alliance Membership”, *Texas National Security Review*, vol 6, nr 2 2023, s 48.
 30. Op cit, Høiback, Harald, se not 3, s 158.
 31. Kronvall, Olof och Petersson, Magnus: ”Doctrine and Defence Transformation in Norway and Sweden”, *Journal of Strategic Studies*, vol 39, nr 2 2016, s 290.
 32. Op cit, Posen, Barry, se not 8, s 160.
 33. Op cit, Angstrom, Jan och Widen, Jerker, se not 9, s 204-205.
 34. Op cit, Nisser, John, se not 21, s 305-314.
 35. Op cit, Angstrom, Jan och Widen, Jerker, se not 9, s 204.
 36. Ibid, s 210.
 37. Op cit, Thunholm, Peter och Palmgren, Anders, se not 6, s 16.
 38. Ibid, s 19.
 39. Op cit, Angstrom, Jan och Widen, Jerker, se not 9, s 200.
 40. Op cit, Thunholm, Peter och Palmgren, Anders, se not 6, s 15.
 41. Snyder, Jack: ”The Concept of Strategic Culture: Caveat Emptor” i Jacobsen, Carl G (red): *Strategic Power: USA/USSR*, The Macmillan Press Ltd., Basingstoke 1990, s 4.
 42. Op cit, Nisser, John, se not 27, s 287.
 43. De två senare begreppen hör hemma inom kunskapsteorin och används för att skilja på två konkurrerande teoretiska utgångspunkter för vad kunskap är och hur den kan härledas. I denna artikel används dock dessa etiketter endast i Høibacks förenklade betydelse för olika syn på militär doktrin och de djupare epistemologiska skiljelinjerna inom kunskapsteorin lämnas därhän.
 44. Op cit, Høiback, Harald, se not 3, s 63-66.
 45. Ibid, s 12.
 46. Ibid, s 16-17.
 47. Ibid, s 58-60.
 48. Ibid, s 67.
 49. Ibid, s 70-71.
 50. Ibid, s 78.
 51. Ibid, s 72.
 52. Ibid, s 74-75.
 53. Ibid, s 85-86.
 54. Ibid, s 90.
 55. Clausewitz, Carl von: *Om kriget*, Bonnier Fakta, Stockholm 1991, s 103.
 56. Op cit, Høiback, Harald, se not 3, s 92.
 57. Ibid, s 97-98.
 58. Op cit, Thunholm, Peter och Palmgren, Anders, se not 6, s 21.
 59. Op cit, Thunholm, Peter och Palmgren, Anders, se not 6.
 60. Thunholm och Palmgrens påstående angående doktrin baserad på koncept som COIN och EBO, ströks. Deras påstående om spelteori kompletterades med en förklaring kring vad spelteori innebär. Detta då de noterade ett högt svarsbortfall på påståendet, vilket tolkades som osäkerhet bland respondenterna kring vad spelteori är.
 61. *Doktrin för Gemensamma operationer (DGO 20)*, Försvarsmakten, Stockholm 2020, s 13.
 62. Op cit, Høiback, Harald, se not 3, s 155-156.
 63. Nisser, John: ”Aligning Tactics with Strategy: Vertical Implementation of Military Doctrine”, *Journal of Strategic Studies*, kommande.
 64. Skillnader och samband har undersökts beroende på organisatorisk bakgrund, utbildningsbakgrund samt tidigare erfarenhet av Försvarsmaktens doktrin. Svaren söktes genom olika statistiska test och accepterad risknivå för statistisk signifikans sattes till $p < 0,05$, varför endast resultat under denna brytpunkt redovisas.

65. Påstående 19, om att doktrinen är nödvändig för att välja strategi ($F=2,59$, $p=0,027$), samt för påstående 22, om att doktriner är särskilt viktiga för koalitioner ($F=3,41$, $p=0,006$). Tukey post hoc-test visade att det för det tidigare påståendet är de som tillhör marinen som i genomsnitt instämmer mer än de som tillhör lednings- och underrättelseförband. För det senare påståendet är det de som tillhör stridskraften logistik som instämmer mer än både flygvapnet och lednings- och underrättelseförband.
66. Skillnaderna mellan stridskraften logistik och andra är förvisso förhållandevis stora för ett påstående, men antalet respondenter från stridskraften logistik är få ($n=5$), vilket gör det olämpligt att dra några slutsatser från detta urval. Vidare är det svårt att dra någon relevant slutsats kring att de som tillhör marinen tycker att doktrinen är nödvändig för att välja strategi i något större utsträckning än de som tillhör stridskraften lednings- och underrättelseförband.
67. Tukey post hoc-test visade att för två skepticismpåståenden (1 och 8) är det de som fått sin grundläggande utbildning på officersprogrammet som instämmer mer än de som genomgått det tidigare yrkesofficersprogrammet. För tre koherentismpåståenden (17, 22 och 26) är det tvärtom de som genomgått tidigare utbildningssystem (officershögskola respektive yrkesofficersprogrammet) som instämmer mer än de som gått senare utbildningssystem (yrkesofficersprogrammet respektive officersprogrammet).
68. Pearsons r för de påståenden som identifierats som parametriska, respektive Spearmans ρ för de som funnits vara icke-parametriska.
69. Korrelationsanalys (Pearsons r och Spearmans ρ) respektive t-test för oberoende mätningar och Mann-Whitney U-test.
70. Längre tjänstgöringstid som officer ökar instämmandet med koherentismskalan ($\rho=0,174$; $p=0,017$), samtidigt som högre ålder ökar instämmandet i nästan lika stor utsträckning ($r=0,197$; $p=0,007$).
71. Op cit, Thunholm, Peter och Palmgren, Anders, se not 6, s 29-30.
72. Ibid, s 17.
73. Op cit, *Militärstrategisk doktrin (MSD 22)*, se not 4, s 11.
74. Op cit, Thunholm, Peter och Palmgren, Anders, se not 6, s 25.
75. Op cit, Angstrom, Jan och Widen, Jerker, se not 9, s 205.
76. Op cit, Nisser, John, se not 27, s 286.
77. Op cit, Angstrom, Jan och Widen, Jerker, se not 9, s 206.
78. Op cit, *Militärstrategisk doktrin (MSD 22)*, se not 4, s 12.